

можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти, запобігання та протидії насильству і дискримінації та вдосконалення освітнього процесу на засадах рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, поваги до людської гідності, недискримінації, інклюзивності та протидії насильству, зокрема за ознакою статі.

Реалізація даної стратегії має забезпечити рівні права і можливості для жінок і чоловіків у сфері освіти та призвести до подолання стереотипів за ознакою статі. Водночас, підвищення рівня освіченості працівників сфери освіти в питаннях гендерної дискримінації має створити умови для дифузії неформальних інститутів як серед освітян, так і здобувачів. Звичайно, що просте пропагування таких інститутів без відповідного його практичного відображення не буде мати значного ефекту, особливо серед здобувачів вищої освіти. Оцінити останнє можна за допомогою даних моніторингового звіту «Індикатори для моніторингу гендерної рівності в Україні», розробленого Державною службою статистики України за підтримки ООН. Згідно з наведеними у ньому даними кількість керівників закладів вищої освіти чоловічої статі більш як вдвічі більша ніж жіночої [5].

Підсумовуючи зазначимо, що незважаючи на високу оцінку сфери освіти України міжнародними експертами, в ній наявні певні гендерні деформації. Впровадження Стратегії та усунення гендерних розривів у сфері освіти може стати своєрідним каталізатором у розбудові як гендерно недискримінаційної інституціональної архітектури так й інфраструктури, яка забезпечить гендерну рівність у використанні власного потенціалу індивіду в економічному, соціальному та громадському житті суспільства.

Список використаних джерел:

1. Декларація прав жінки і громадянки. URL: https://www.wikiwand.com/uk/Декларація_прав_жінки_і_громадянки (дата звернення 09.02.2023)
2. Global Gender Gap Report 2021. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf (дата звернення 09.02.2023)
3. Global Gender Gap Report 2022. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf (дата звернення 09.02.2023)
4. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#n198> (дата звернення 09.02.2023)
5. Індикатори для моніторингу гендерної рівності в Україні 2021. Моніторинговий звіт. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/2021_Indukator-Monitor.pdf (дата звернення 09.02.2023)

Котюк О. І.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного процесу,
КНУ імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНО ТОЛЕРАНТНОГО СВІТОГЛЯДУ, ЯК ОДНОГО З ЗАВДАНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність формування гендерно толерантного світогляду як складової верховенства права зумовлена тим, що оскільки правовий статус особи у демократичному суспільстві має базуватися на принципі рівності, то це зумовлює актуальність проблеми гарантій його забезпечення, серед яких особливе місце посідають юридичні гарантії, що

орієнтує на необхідність аналізу як концептуальних філософських і теоретико-правових настанов у цій сфері, так і національного законодавства та практики відповідних правовідносин на предмет їхньої відповідності загальновизнаним суспільним уявленням про їхній зміст та міжнародно-правовим стандартам у цій сфері.

А одним із мало досліджених аспектів цих питань є проблема гендерного аналізу правовідносин, результати якого могли б сприяти відповідному коригуванню як наукових уявлень про їхній зміст, так і чинного законодавства, яке, з одного боку, є загальнообов'язковим орієнтиром у них, а з іншого – одним із механізмів реалізації засад гендерного паритету у їхній практиці.

Зокрема, привертає увагу те, що сучасні уявлення про гендерні проблеми іноді є надто суб'єктивними, що призводить до намагання окремих осіб вирішувати їх сумнівними, часто формальними, і, зокрема, лише мовними, засобами. Так, на їхню думку, наприклад, всупереч визначеній нормативними актами номенклатурі посад, якими позначаються суб'єкти відповідних правовідносин, якщо є “депутат”, то обов'язково має бути “депутатка”, якщо є “дипломат”, то має бути “дипломатка”, якщо є “посол”, то має бути “послиця” тощо. Хоча у даному контексті обов'язково постане, наприклад, й питання – а якщо є “свідок”, то що?

От тому дослідження та уточнення потребує насамперед понятійно-категоріальний апарат у цій сфері, яким позначаються відповідні соціальні реалії.

При формуванні наукового підходу у розв'язанні цих проблем важливою є й необхідність уточнення змісту домагань у цих відносинах. Адже в Україні при їх дослідженні як правило, увага акцентується лише на прикладах соціального статусу жінок, всупереч тому, що вони мали б в однаковій мірі стосуватися і жінок, і чоловіків, які є родовими складовими суб'єктів суспільних відносин як цілого, що охоплюється поняттям “люди”.

Крім того, у них як правило, йдеться про “гендерну рівність”, під якою мається на увазі “рівність прав” чоловіків і жінок. Характерним є й те, що при обстоюванні рівності прав, про рівність обов'язків і не згадується. Як наслідок, з визначенням прав проблеми трапляються рідко, а от щодо можливостей реалізації цих прав, то відповідні механізми у правових актах часто відсутні. А тим часом є очевидним, що основним орієнтиром у цих відносинах мали б бути не стільки “рівні права”, як рівні можливості їх реалізації. А з іншого боку, якщо на тому, що кожне право в практиці правовідносин передбачає й відповідні обов'язки їхніх учасників як на теоретичному рівні, так і в законодавстві не акцентується, то це й, породжує звичну вже безвідповідальність.

Ігнорується у даному контексті й те, що якщо про відмінності жінок і чоловіків потурбувалася Природа (Бог), то за обґрунтування їхньої рівності краще не братись, оскільки фактична нерівність тут є неминучою.

От тому зміст гендерних домагань мав би бути спрямований не тільки, і не стільки на рівень забезпечення рівності прав жінок і чоловіків, задекларований правовими актами, і, навіть, не стільки на те, чи передбачені ними механізми реалізації цих прав, і, таким чином, чи забезпечені ними їхні рівні можливості, а насамперед на толерантне ставлення до біологічних і соціальних особливостей жінок та чоловіків, які іноді й зумовлюють відому обмеженість цих можливостей в житті, запобігаючи таким чином гендерному свавіллю, яке може набувати й ознак гендерного тероризму, наприклад, в сімейних відносинах.

А з урахуванням вказаних орієнтирів гендерно толерантний світогляд – це сукупність поглядів, засад, правил і рекомендацій, якими обґрунтовується, з одного боку, необхідність визнання та забезпечення рівних можливостей чоловіків і жінок в усіх сферах суспільного життя, а з іншого – недопустимості гендерного свавілля, яке може набувати форм і гендерної зрівнялівки, що базується на ігноруванні тих властивостей, а, відповідно, й потреб жінок і чоловіків, які зумовлені їхньою біологічною природою або збігом фактичних обставин суспільного життя, і спричиненого не об'єктивними підставами, а суб'єктивістськими

мотивами протекціонізму або дискримінаційного ставлення до окремих з них, і свідомої соціально не обумовленої войовничої пропаганди та спекулятивного маніпулювання ідеями гендерної рівності з корисливою метою.

Що ж до українського законодавства, то слід визнати, що воно базується на тих загальнолюдських засадах суспільного життя українців, яке завжди було чутливим до його гендерних аспектів. А оскільки в Україні до жінки, матері, дружини завжди ставились з великою повагою та увагою, то саме ці традиції українського народу знайшли закріплення і в його Конституції, згідно з якою “всі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах”. А у Сімейному кодексі на відміну від традиційного розуміння шлюбу як “союзу чоловіка і жінки”, визначено, що “шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка”, чим підкреслюється особливий статус жінки в українському суспільстві.

Водночас, навіть на конституційному рівні регулювання цих відносин можна натрапити й на приклади гендерної асиметрії. Наприклад, якщо згідно з ст. 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом, що виключає будь-які привілеї чи обмеження, у тому числі – й за ознаками статі, то у цій же статті декларується, що рівність прав жінки і чоловіка забезпечується спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров’я жінок, встановленням для них особливих пільг тощо, що, всупереч принципу гендерного паритету, є офіційним закріпленням протекціоністської політики щодо жінок.

Що ж до галузевого законодавства, то в Україні воно завжди було і є переважно гендерно нейтральним. Як наслідок злочини тут завжди передбачали суворі покарання кожного, хто їх скоїв, хоча історично відомі правові акти часто відзначалися й прикладами гендерної асиметрії. Так, згідно з нормами “Руської правди” за вбивство чоловіка як покарання визначалась віра (40 гривень), а за вбивство жінки – половина віри. Водночас честь жінки оцінювалась значно вище, ніж честь чоловіка. В цілому ж при відповідальності за правопорушення гендерна асиметрія проявляється насамперед у вигляді протекціоністського ставлення щодо прав жінок, вагітних, жінок-матерів та ігнорування аналогічних прав чоловіків і чоловіків-батьків як при призначенні покарання, так і при його відбуванні.

Переважно гендерною нейтральністю відзначаються й норми процесуального законодавства, хоча в історичному аспекті у світовій практиці, наприклад, показання свідків розцінювалися залежно від особи свідка, а іноді й залежно від того, проти кого вони давались. Так, згідно з законами Ману: „Нехай свідчать щодо жінок – жінки, щодо низьконароджених – низьконароджені”. А згідно з „Військовим статутом” Петра I свідок чоловічої статі визнавався “кращим”.

Характерною особливістю українського законодавства є й те, що іноді якщо на рівні теорії і формально-юридичного визначення та офіційного закріплення у ньому принципи гендерного паритету визнаються, то у практиці відповідних правовідносин виявляється відсутність відповідних механізмів їх використання, що свідчить про необхідність вдосконалення як гарантій його забезпечення, і, зокрема, ідеологічних, політичних, економічних, юридичних, громадських та міжнародних, так і механізмів їх використання.

З урахуванням викладеного, при формуванні гендерно толерантного світогляду актуальною є необхідність уточнення: 1) змісту домагань у сфері гендерних правовідносин; 2) понятійно-категоріального апарату у цій сфері; 3) засад цих відносин визначених на конституційному рівні; 4) системи гарантій і механізмів забезпечення гендерного паритету у практиці правовідносин.